

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET

Orvostudományi Szakosztályának Közleményei

SZERKESZTIK:

DR. VERESS FERENC

1931.

DR. KOLESZÁR LÁSZLÓ

szakosztályi elnök.

szakosztályi titkár.

Parádi Kálmán alkattani megvilágításban.

Serlegbeszéd,

melyet a Kolozsvári Ref. Kollegium Pártfogó Egyesületének 1931. jún. 28-án Parádi Kálmán emlékére rendezett díszlakomán elmondott:

Dr. Koleszár László.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Amikor a Pártfogó Egyesület választmánya megbizott azzal a megtisztelő feladattal, hogy néhai Parádi Kálmán emlékének e megszentelt falak között áldozzak, gondolkodóba estem. Csekélységem képes lesz-e az emlékezésnek általam felgyújtott fáklyafényénél felidézni őt mint embert alkataban rejlő vonásaival, megcsillantatni halhatatlan lelkének fényességeit, jellemezni a nagy mindenség mélységes mysteriumait kutató természet- és lélekbuvárt, a szeretetben fölolvadó tanítómestert s az ideálokért küzdő tanügyi férfit.

Hogy vállaltam e nehéz feladatot, tettem elsősorban azért, hogy ne engedjük elmosódni ősi kollegiumunk nagyjainak emlékét, de tettem azért is, mert jóleső érzés lelkemnek, hogy én mint legutolsó tanítványa, legkisebb fiának, Jenőnek, 12 éven át tanulótársa s többi fiainak és unokáinak barátja, tisztelettel rohassam le a tanítványi hálát Parádi Kálmánnak, aki nemes erényeit oly szembeötlően örökítette át leszármazottjaira.

Aldott emlékezetét sérteném, ha dicshimnusz zengenék és nem kritikát mondanék Róla. Én, aki a természettudomány mezején immár 25 éve foglalatokodom, különösen érzem, hogy milyen nehéz feladat egy ilyen nagy embert egy csaknem 30 éves távlatból meganalizálni; bár meg vagyok győződve, hogy jellemzésem hiányos leend.

Hölgyeim és Uraim!

Van egy új tudomány, az *alkattan*, mely most még gyermekeipőben tipeg; biológiai alapon keresi az egyén testi jellemző tulajdonságai és az egyén lelki vonatkozásainak összefüggését, s a testi jellegből próbál következtetni az egyén lelki működésére.

Az élő egyén reakcióképességének minőségét az egyén alkata szabja meg. Az egyénben a született tulajdonságok mellett nagy százalékban

van meg a szerzett tulajdonságok tömege, de csaknem lehetetlen a született és szerzett tényezők különválasztása (Verebély).

Egy embert, mint egyedet a testi és lelki tulajdonságok összessége jellemez.

A köztudat ösztönszerűleg már réges régen megtalálta az alkat értékelését a testi-lelki vonatkozásokban.

Egyes jellemző lelki típusokat határozott testi jellegbe ölt, pld. a művésznek lobogó fürtök, álmodozó tekintet, élénk gesztus a jellegző syndromái. Az összekuporgatott pénzén féltékenyen ülő uzsorakamátot számító *zsugori* a köztudatban mint hajlotthátú, sovány, gondozatlan külsejű öreg él. — Az élet egyetlen célját a jó táplálkozásban, a testi gyönyörökben kereső *inyencet* elhízásra hajlamos, középtermetű, széles vállú, tömzsi embernek rajzolja a képzelet. A díjbirkózót hatalmas termet, duzzadó izmok, vad tekintet, rövid vastag nyak jellemez; a *tudósnak* nyílt homloka, pápaszemes kerek arca, zsírpárnával lekerekített csontváza, görnyedt testének fáradt mozdulatai a testi jellege.

Már Aristoteles tudományosan kutatja a testi és lelki tulajdonságok szerves összefüggését. A legújabb irodalomban Kretschmer, Böhle, magyar tudósok közül Verebélyi, kik mindannyian az alkat és a lelki tulajdonságok között keresték az összefüggést s összeállították pld. a cerebrális típus tünetesportját, amit *a tudós alkata* alatt ismertettek, s ami tökéletesen talál Parádi Kálmánra, mintha tisztán róla vették volna az adatokat: szerintök ennek az alkatnak az életeleme a gondolkodás, az analysis; szellemi erői közül a phantazia, ami hiányosan fejlett; a mindennapi élet reálításai nem érdeklik — tudós típus izomrendszere, érrendszere gyengén fejlett, idegrendszere túlzottan érzékeny minden külső behatásra, mozgásai a legkisebb mértékre korlátozottak, megvetik a sportot, mert ez a könyvtől, a gondolataitól elvonja; akaraterője nagy, elhatározása gyors, hirtelen cselekvő, amit sokszor lelkéből megbán, s minden áldozattal javítani óhajt.

Értelmi világa gazdag, szellemi befogadóképessége szinte határtalan, tudásvágyva kielégíthetetlen. Gondolatproblémák foglalkoztatják folyton dolgozó agvát; mindenütt az események lényegét keresi. A száraz tények nem elégitik ki, azok okát keresi. Az elméletek, rendszerek, elvont fogalmak saját gondolatvilágát termékenyítik meg.

Érzelmi téren nyomott, elégedetlen, örökké lelki küzdelmekben vergődik, belső egyéni életében folytonosan önmagát elemző, lelki egyensúlyra ingatao lévén, végletek közt mozog, most kétségbeesik, a másik részben a sikertől ujjong.

Izgékony, túlérzékeny, bosszúságát önmagában rejti s azon sokáig főpreng.

Minden erősebb érzelmi hullám sokáig rezeg lelkében, amit külsőleg palástól, de sokszor egész kis dolgok heves kitörésre késztetik.

Életfelfogása határozottan pesszimista, atheismus felé hajló. A csalódások keserű visszavonulásra késztetik, tépelődésekkel kinozza magát.

Fellépése tiszteletet parancsoló, másokat kis lelkiértékért túlzottan sokra becsül.

Hivatali életben becsületes, túlérzékeny, a munkával pihenteti lelkét.

A társaságot nem szereti, de ha hangulata szerinti pajzán jókedvű s ilyenkor szelleme szípkázik.

Felületes ismeretségnél gögös benyomást kelt, közelebről megismerve szerény, lelkiismeretes, kötelességtudó, önfeláldozó. Mint polgár kerüli a politikát, de ha belekeveredik, forradalmár, mert a világtól távol állva, bizonyos szemszögből vizsgálva a dolgokat, a szociális berendezésnek csak a hibáit látja.

A művészetben a romantícizmusnak a hive, aki hangulatok, lelki elemzések s bölceleti tünődésekben éli ki magát.

Parádi Kálmán alkataból folyó, hogy kiszabadította folyton gondolkodó lánglelkét a katolikus szerzetes rendek szabályai által a természet törvényei ellen emelt korlátok közül s számolva mindennel többrebecsülte egyéni szabadságát, mint a kényelmes és gondtalan paptanári állást; kilépett a rendből, kilép az akkor oly sok téren előnyt biztosító római katolikus vallás kötelékéből s 1871-ben harminc éves korában reformátussá lesz.

Még ez évben meghívja a neves tudóst a ref. koll. előjárósága a Kócsi Károly halálával megüresedett természettudományi tanszékre, melyet fáradságot nem ismerő, termékenyítő buzgalommal és kiváló sikerrel töltött be 35 éven át.

Mint tanár nem győzte eleget hangsúlyozni, hogy nem az ifjúság van a tanárért, hanem épen megfordítva, s ha valamelyik tanár feltűnően buktat s az ifjúságtól gyűlölt, ott a tanárban keresendő a hiba s nem az ifjúságban. A tanár sikerének a nyitja a szeretet. Ha szereti a tanár a tárgyát s szereti az ifjúságot, a tanuló részéről dokumentálódik a viszontszeretet az érdeklődésben, a feltétlen ragaszkodásban s a tansikerben.

A tanításban, amint ő maga írja, a tanítványban az ítélőképességet kell kitermelni és tökéletesíteni. Ezt el is érte!

Magvarázataiban páratlan mester volt. Nem terhelte az ifjúságot száraz adatok monoton felemlítésével, hanem közvetlenül, legtöbbször szemléltetve a tanítványok összességével, mint eggyel, foglalkozott. Csodálatos adománya volt az Istennek, hogy mindent érdekessé tudott tenni művészi meglátásaival, meglepő hasonlataival, methaphorákkal.

A vizsgákon nem azt kutatta, hogy a tanuló miben gyenge, mit nem tud, hanem mit tud s a tudást elismerte, azért lelkesedett s lelkesített is. Ebben rejlik az oka annak, hogy tanítványai versenyeztek a tudásban s különleges tisztelő szeretettel vették körül.

Legboldogabbnak akkor látták tanítványai, amikor kiránduláson az élő anvagon mutatta be a természet örök szépségeit és örök törvényeit. Megihlette őt a virágok színe, illata, formája; csodálattal beszél a növény és állatvilág kimeríthetetlen változatosságáról; „mindenben megtalálja a természet örök erejének a megnyilatkozását, mely kristályokba önti az ásványokat, mozgásba hozza a tengerek vizét, megrázza a föld keményrétegét, s villámokkal hasítja a levegőt“. Átszellemülve magyarázza a tanítványoknak, hogy a termé-

szet az anyag elrendezésében, az erők csoportosításában azonos eszközöket használ kicsinyben és nagyban egyaránt. Az atomok összetevésében is ugyanaz az elv érvényesül, mint a csillagok milliárdjainak tejúttá való összefüzésében.

Tanítványai közül sokan léptek az ő áldásos hatása alatt természettudományi pályára, kik mindannyian dicsőséget hoztak a mesterre.

De nemcsak tanári kötelezettségének tett eleget, hanem mint a tudománynak felkent apostola tapasztalatait, kísérleti eredményeit tudományos folyóiratokban publikálta. „Sejtenbelüli emésztés“ c. dolgozata a maga nemében úttörő; „symbiosis a növények és állatok közt“ a természettudományi éles megfigyelés örökbecsű emléke.

Szövet és fejlődéstani adatok a tömlőbelü örvényférgék köréből — a mikroszkopiai kutatás csodálatos eredményei.

Mindenre kiterjedt a figyelme, most foglalkozik tudományosan a burgonyabetegségekkel, majd a kormány megbízásából a philloxéa-kutatásokban vesz részt s az ő szava volt döntőértékű, amikor ajánlatára kiirtották a megfertőzött szőlőtökéket s Amerikából importált alanyokat ültettek a régiék helyébe. (Balogh Károly).

Az Erdélyi Múzeum Egylet népszerű előadássorozatában, mint legkedveltebb előadóról tesz említést az írott szó. A természet alkotásait oly elevenességgel, oly színesen, olyan megkapóan vázolta, s gazdag, magagyűjtött múzeumi anyagával illusztrálta, hogy előadói termesóhasem tudta mind befogadni az érdeklődőket.

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy egy ilyen isteni szikrával elindított természetbuvártól az adminisztrációs iskolaiügy tudományos tevékenységének bizonyos százalékát elrabolta. Kár, hogy azt a tanítótehetséget, azt az átfogó meglátást, amiről eredeti értekezései tanúskodnak, a szorosabb pályáján nem emelte a sors a legnagyobb fokra. Hiszem, hogy csak azért nem lett professor universitatis, mert vallást változtatott s az erősektől, a hatalmasaktól az akkor sokkal gyengébbekhez szegődött.

Ha kifáradt a természet megfogható csodáinak az analizálásában, az emberi lelket tette tanulmánya tárgyává. Philozophiai művein meglátzszik, hogy tudását nem tankönyvekből, hanem eredeti forrásokból merítette.

„Phiziológiai lélektan“ c. művén kiérzik, hogy az orvostudományokat is tanulta.

„Az átöröklés meg alkalmazkodás lélektana“ — eredeti csapásokon sarjadt biophilozophiai munka.

Philozophiai műveit jellemzi a megtisztult bölesesség, az átkaroló tudás, a pedanteria = az erkölcsi élet lelkiismerete. A fogalmak tisztázásában törvényszerűségek megállapításában mester volt.

Paedagógiai munkáival, számszerint 47, a régi tanrendszer hiányait igyekszik a kálvinista tradíciók tiszteletbentartásával az új kor igényeinek megfelelően átalakítani. Az ő agitálására tanítják ma a középiskolákban az egészségtant — orvosok. Javaslatáiban féltő gondal örzi mindig a református iskolák autonómiáját a kormánnyal

szemben. Sürgeti egyetemeinken a protestáns hittudományi kar föllállítását.

Parádi Kálmánt, mint kritikust jellemzi a bölcс mérséklet, páratlan tárgyilagosság; tankönyvek birálatánál dícsérte az áttekinthetőséget, a világos stílust, lelkesedett az illusztrációkért, melyek szerinte a tanítás egyik legfontosabb kelléke.

Foyton dolgozott, a munka volt a pihenése, a munka a szórakozása.

A sokoldalú szüntelen tevékenység fölégette nemes erejét; s midőn tanári működésének 35-ik évét betöltötte a test már nem bírta lelkének elevenségét. „Mély fájdalom fogja el szívemet — amint írja az előljáróságához intézett beadványában — hogy most, midőn hanyatló erőmet számbaveszem, annak a kapocsnak, mely engem a folyton továbbtűnő iskolai évek során mind erősebben fűzött az intézethez, a lejáró tanévvel el kell szakadnom, de táplál és erősít az a józan belátás szülte meggyőződés, hogy nyugalomba vonulásom magam és szeretett népes családom és virágzó tanintézetünk magasabb érdeke.“

Hölgyeim és Uraim!

Szeretném e forró júniusi éjszakán letépni a kertek haragos virágait, hogy odarakjam Parádi Kálmán s drága élet-társa néma sírhantjára, jeléül annak, hogy érdemes volt élni, érdemes volt dolgozni.

De a leszakított virágból egy szép szálat tennék arra a sírhantra is, mely alatt porladozik az az emberpár, kiknek szívük összedobbanásából látott napvilágot Parádi Kálmán.

És most, amikor szerény ünnepi szóm végéhez értem s e díszes serleget: a hála symbolumát ajkamhoz emelem — kérem a Teremtőt adjon nagy anyagi nehézségekkel küzdő iskolának és nemzetünknek sok Parádi Kálmánt.

Úgy legyen!

Erdélyi Tudományos Füzetek.

Szerkeszti: Dr. György Lajos.

Az „Erdélyi Múzeum-Egyesület“ kiadása.

1. *Rass Károly*: Reményik Sándor — — — — — 40.—
2. *Párvan Bazil*: A dákok Trójában — — — — — 30.—
3. *Dr. Bitay Árpád*: Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében — 30.—
4. *Dr. Bitay Árpád*: A moldvai magyarság — — — — — 40.—
5. *Szokolay Béla*: A nagybányai művésztelep — — — — — 40.—
6. *Dr. Balogh Ernő*: Kvarc az Erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben — — — — — 40.—
7. *Dr. György Lajos*: Az erd. magyar irodalom bibliografiája. 1925. év 50.—
8. *K. Sebestyén József*: A brassai fekete templom Mátyás-kori címerei 40.—
9. *Dr. Karácsonyi János*: Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez — — — — — 50.—
10. *Dr. Gál Kelemen*: Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen — 50.—
11. *Dr. Tavaszy Sándor*: Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése — 40.—
12. *Dr. György Lajos*: Két dialogus régi magyar irodalmunkban — — 60.—
13. *K. Sebestyén József*: A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a bethleni gróf Bethlen család címere — — — — — 50.—
14. *Dr. Ferenczi Miklós*: Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1926. év 50.—
15. *Dr. Gyárfás Elemér*: A Supplex Libellus Valachorum — — — — — 50.—
16. *Rónay Elemér*: Kemény János fejedelem halála és nyugvóhelye — 50.—
17. *Dr. György Lajos*: Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban — — — — — 50.—
18. *Dr. Ferenczi Miklós*: Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1927. év 60.—
19. *K. Sebestyén József*: A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai — — — — — 60.—
20. *Szabó T. Attila*: Az Erdélyi Múzeum Egylet XVI—XIX. századi kéziratok énekeskönyvei — — — — — 50.—
21. *Dr. Ferenczi Miklós*: Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1928. év, pótlásokkal az 1919—1928. évekről — — — — — 50.—
22. *Dr. György Lajos*: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben — — — — — 50.—
23. *Dr. Kántor Lajos*: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problémái — — 50.—
24. *Dr. Gál Kelemen*: A nemzeti nevelés román fogalmazásban — — 50.—
25. *Dr. Tavaszy Sándor*: Kierkegaard személyisége és gondolkozása — 50.—
26. *Dr. Papp Ferenc*: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében — — 50.—
27. *Dr. Csúry Bálint*: Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról — — 50.—
28. *Dr. Biró Vencel*: Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében 50.—
29. *Dr. Teleki Domokos gróf*: A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár története — — — — — 50.—
30. *Dr. Hofbauer László*: A Remény című zsebkönyv története (1839—1841) 50.—
31. *Dr. Ferenczi Miklós*: Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1929. év — — — — — 50.—
32. *Dr. Gyalui Farkas*: A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán — — — — 50.—
33. *Dr. Rajka László*: Jókai „Törökvilág Magyarországon“ c. regénye 50.—
34. *Dr. Temesváry János*: Hét erdélyi püspök végrendelete — — — — 50.—
35. *Dr. Biró Vencel*: A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében — — — — — 50.—
36. *Szabó T. Attila*: Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe — — — 50.—
37. *Dr. Kántor Lajos*: Hidvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egyesület megalakítása érdekében — — — — — 50.—
38. *Dr. Ferenczi Miklós*: Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1930. év — — — — — 50.—
39. *Dr. Balogh Arthur*: A székely vallási és iskolai önkormányzat — 50.—
40. *Dr. György Lajos*: Eulenspiegel magyar nyomai — — — — — 80.—
41. *Dr. Dömötör Sándor*: A cigányok temploma — — — — — 50.—

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában, Cluj-Kolozsvár, Str. Baron L. Pop (volt Brassai-u.) 5.

„ERDÉLYI MÚZEUM“

(MUSÉE DE TRANSYLVANIE)

Tome XXXVI.

1931.

Nouvelle série II. n. 10—12

Redacteur: **LOUIS GYÖRGY**. Éditeur: Société du Musée de Transylvanie. Rédaction: Cluj, Str. Universităţii 10. Roumanie.

Alexandre Tavaszy: Les bases philosophiques de la sociologie.

Arthur Balogh: L'autonomie religieuse et scolaire des Szeckler.

Louis György: Eulenspiegel dans la littérature hongroise.

Alexandre Dömötör: L'église des Tziganes.

PETITES COMMUNICATIONS. *Florio Banfi*: Une nouvelle italienne sur le roi Jean Zápolya. — *Jean Józsa*: La tentative des Piaristes de se domicilier à Bucarest et Constantin Mavrocordat.

RECUEIL DE DONNÉES. *Paul Erdélyi*: Quelques données sur la vie de Zajzoni Rab István.

REVUE DES LIVRES ET DES REVUES. — LES COMMUNICATIONS DE LA SECTION DES SCIENCES NATURELLES DE LA SOCIÉTÉ DU MUSÉE DE TRANSYLVANIE. *Ernest Balogh*: Fonçage à Kolozsvár. — *Jean Bányai*: Le puits de pétrole brûlant de Moreni. — LES COMMUNICATIONS DE LA SECTION DES SCIENCES MÉDICALES DE LA SOCIÉTÉ DU MUSÉE DE TRANSYLVANIE. *Ladislav Koleszár*: Coloman Parádi, au point de vue de sa structure d'âme.

„ERDÉLYI MÚZEUM“

(SIEBENBÜRGISCHES MUSEUM)

XXXVI. Band.

1931.

Neue Folge II. No. 10—12.

Redigiert von **LUDWIG GYÖRGY**. Herausgegeben vom Siebenbürger Museum-Verein. Redaktion: Cluj, Str. Universităţii 10. Rumänien.

Alexander Tavaszy: Die philosophischen Grundlagen der Soziologie.

Arthur Balogh: Die Religions- und Schulautonomie der Szeckler.

Ludwig György: Eulenspiegel in der ungarischen Literatur.

Alexander Dömötör: Die Kirche der Zigeuner.

KLEINERE MITTEILUNGEN. *Florio Banfi*: Eine italienische Novelle über den König Johann Zápolya. — *Johann Józsa*: Der Versuch der Piaristen um eine Niederlassung in Bukarest und Konstantin Mavrocordat.

DATENSAMMLUNG. *Paul Erdélyi*: Einige Daten zum Leben des Zajzoni Rab István.

BÜCHER- UND ZEITSCHRIFTEN RUNDSCHAU. — MITTEILUNGEN DER NATURWISSENSCHAFTLICHEN ABTEILUNG DES SIEBENBÜRGER MUSEUM-VEREINS. *Ernst Balogh*: Tiefbohren in Klausenburg. — *Johann Bányai*: Der brennende Petroleumbrunnen in Moreni. MITTEILUNGEN DER MEDIZINISCHEN ABTEILUNG DES SIEBENBÜRGER MUSEUM-VEREINS. *Ladislav Koleszár*: Koloman Parádi in der Beleuchtung seines seelischen Aufbaues.